

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2023.01.18>

dr Wojciech Adam ŚWIĘCH

<https://www.orcid.org/0000-0002-6664-1674>

e-mail: wojtek_swiech@tlen.pl

Notariat w komunistycznej Czechosłowacji

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie organizacji i roli czechosłowackiego notariatu w latach 1948–1989. Po „przewrocie lutowym” w 1948 r. doszło do zasadniczych zmian w notariacie. Rejenci z biegiem czasu stali się urzędnikami państwowymi i zostali podporządkowani sądom. Głównym zadaniem notariatu było rzekomo służyć socjalistycznemu społeczeństwu i ochrona praw klasy robotniczej. Niniejszy tekst ma również ukazać prawdziwe motywy władz, będące przesłankami do przeprowadzonych zmian. Do połowy lat 60. XX wieku w ustawodawstwie dotyczącym notariatu doszło do kilku zmian, a jego status nie zmienił się do 1992 r., kiedy to znowu doszło do reformy tej formy pomocy prawnej.

Słowa kluczowe: notariat, Czechosłowacja, „przewrót lutowy”, komunizm, upaństwowienie.

Wstęp

Po zakończeniu II wojny światowej wydawało się, że demokracja parlamentarna w Czechosłowacji nie jest zagrożona. Polityka prowadzona przez prezydenta republiki, Edvarda Beneša, oraz ministra spraw zagranicznych, Jana Masaryka, miała ustrzec państwo przed jego włączeniem do sowieckiej strefy wpływów. W maju 1946 r. w wyborach do Zgromadzenia Konstytucyjnego zwyciężyli komuniści, którzy, zdobywając kontrolę w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, poprzez szereg intryg doprowadzili do rozbicia obozu sił demokratycznych¹. W ciągu kilku powojennych lat nie wprowadzono jednak żadnych zasadniczych zmian w przepisach prawa o notariacie z czasów Pierwszej Republiki Czechosłowackiej, opierających się w dużej mierze na rozwiązaniach przyjętych jeszcze

---

¹ Z. Zblewski, Czechosłowacja, [w:] A. Patek, J. Rydel, J.J. Węc (red.), *Najnowsza historia świata 1945–1995*, t. 1, Kraków 1997, s. 70–73.

w Austro-Węgrzech² (tj. na austriackiej ustawie o notariacie z 1871 r. na ziemiach czeskich oraz węgierskiej ustawie z 1874 r., ze zmianami z 1886 r. na Słowacji)³. Przyjęta konstrukcja instytucji notariatu sprzyjała mechanizmowi rynkowemu oraz dominującej pozycji własności prywatnej, która od powstania czechosłowackiego państwa w 1918 r. podlegała ochronie.

Jednak w wyniku sytuacji geopolitycznej Europa Środkowo-Wschodnia znalazła się w strefie wpływów Związku Radzieckiego, co nie mogło pozostać bez wpływu również na sytuację w Czechosłowacji. Choć wkrótce po zakończeniu II wojny światowej wydawało się, iż w tym państwie wartościom demokratycznym nic nie grozi, to jednak w życiu Czechów i Słowaków wiele się miało zmienić, w tym w zakresie organizacji notariatu. Stopniowo zaczęto odchodzić od modelu tej instytucji opartej na wielowiekowej tradycji. Do początku lat 60. XX wieku dokonano zasadniczej reorganizacji tej formy pomocy prawnej. Powstaje jednak pytanie, czemu przeprowadzone zmiany miały służyć i w jaki sposób wpłynęły one na funkcjonowanie notariatu w latach 1948–1989.

1. Notariat po „przewrocie lutowym”

W lutym 1948 r., kiedy Komunistyczna Partia Czechosłowacji (KSČ) przejęła faktyczną władzę w państwie, stało się jasne, iż wkrótce może dojść do znacznych zmian w funkcjonowaniu notariuszy. Już rok później przyjęto ustawę o notariacie, likwidującą w rzeczywistości niezależność finansową notariuszy oraz ograniczającą jednocześnie ich zadania do realizacji żądań powstającej właśnie klasy robotniczej. Instytucja notariatu miała dostosowywać się do nowych politycznych oraz ekonomicznych stosunków społecznych. Nie doszło jeszcze do upaństwowienia rzeczonyj formy pomocy prawnej⁴. Jednak komuniści nie ukrywali, iż zmirzają do tego, aby wszelkie stosunki pomiędzy obywatelami (osobiste, rodzinne oraz sąsiedzkie) w zakresie prawa majątkowego mogły być uregulowane w inny sposób niż dotychczas. Chcieli zatem poprzez nowe urządzenie notariatu rzekomo zminimalizować ryzyko ewentualnych sporów oraz konfliktów. Rejenci również musieli więc dostosować się do narzuconych wtenczas stosunków społecznych oraz nowej sytuacji politycznej i ekonomicznej⁵.

Ustawa o notariacie z 1949 r. znosiła izby notarialne, przynosząc tym samym kres samorządu notarialnego. Rzeczony akt prawny przewidywał powstanie cen-

² B. Čechová, *Notářství*, [w:] M. Bobek, P. Molek, V. Šimíček (red.), *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, Brno 2009, s. 911.

³ Národní shromáždění republiky Československé 1948–1954. Stenoprotokoly Čtvrtek 14. července 1949, <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/034schuz/s034008.htm> [dostęp: 11.10.2022].

⁴ B. Čechová, op. cit., s. 911.

⁵ Federální shromáždění ČSFR 1990–1992. Tisky č. 1405, http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1405_00.htm [dostęp: 14.10.2022].

tralnej rady notarialnej, którą miały tworzyć okręgowe oddziały notarialne⁶. Notariuszy miał mianować, na wniosek ww. rady, minister sprawiedliwości, który jednocześnie wyznaczał im siedziby⁷. Jednakże pomimo wejścia w życie ustawy z 1949 r. nie ustanowiono ww. oddziałów, a ich zadania realizowały właściwe państwowe komisje powoływane przez ministra sprawiedliwości. Ponadto notariusz środki płatnicze, przyjmowane od stron w zamian za wykonane czynności, musiał przekazać oddziałowi okręgowemu, a w zasadzie właściwej komisji, która następnie wypłacała mu co jakiś czas wynagrodzenie, uzależnione od oceny jakości jego pracy⁸. Trzeba wspomnieć, iż kwestie związane z notariatem w dużej części uregulował minister sprawiedliwości w rozporządzeniu wykonawczym (zatem w akcie prawnym niższego rzędu) do rzezzonej ustawy z 1949 r., co miało zapewne obniżyć prestiż tej formy pomocy prawnej. Nie ma wątpliwości co do tego, iż przyjęte przez komunistyczne władze rozwiązania obniżyły jakość ustawodawstwa, a niektóre zapisy w aktach prawnych stały się wyłącznie politycznymi frazesami. Poprzez przyjęte regulacje prawne dążono bowiem do tego, żeby notariusz nie był przedstawicielem wolnego zawodu i nie mógł zaliczyć się do grupy przedsiębiorców. Notariat został wyłączony spod sądowej kontroli, a nadzór nad nim powierzono ministrowi sprawiedliwości. Jednakże postępowanie dyscyplinarne podlegało jurysdykcji sądów okręgowych⁹. Należy również zauważyć, iż komuniści w 1949 r. doprowadzili do skutecznej unifikacji prawa o notariacie na terytorium całego państwa (jedna ustawa obowiązywała nie tylko w Czechach czy na Morawach, ale także na Słowacji)¹⁰.

2. Nacjonalizacja notariatu w Czechosłowacji

Jednakże zasadnicze zmiany w sytuacji notariatu w Czechosłowacji nastąpiły wraz z wejściem w życie nowego Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu postępowania cywilnego na samym początku lat 50. XX wieku. Wspomniane akty prawne zmieniły zadania notariuszy, przenosząc punkt ciężkości ich działalności z indywidualnej pomocy prawnej na realizację interesu powszechnego¹¹. Od 1952 r. zaczęła obowiązywać ustawa o państwowym notariacie, która stwierdzała, iż notariusz

⁶ Por. §10-§17 Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=450> [dostęp: 24.10.2022].

⁷ Ibidem, §2.

⁸ Doba státního notářství (1949–1992), „Ad Notam” 2003 Jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 13.

⁹ Por. §38 Zákon č. 201/1949 Sb., op. cit.

¹⁰ Ibidem, §49.

¹¹ B. Čechová, op. cit., s. 914.

pomaga socjalistycznym osobom prawnym, innym organizacjom społecznym i wszystkim obywatelom w ochronie ich prawnych interesów oraz dba o to, aby ich realizacja była zgodna z duchem i socjalistycznymi celami ludowej demokracji, przyczyniając się tym samym do umacniania się socjalistycznego ustawodawstwa¹².

W rozporządzeniu wykonawczym do ustawy z 1951 r. określono rodzaje czynności, które miały być wykonywane przez państwowy notariat. Notariusz prowadził zatem działalność w zakresie sporządzania dokumentów, tj. akty notarialne, poświadczenia notarialne, protesty notarialne, wypisy lub odpisy¹³. Notariusz na żądanie sądu wykonywał również czynności przewidziane prawem, które szczególnie w postępowaniu spadkowym miały na celu dbać o interesy osób specjalnie chronionych prawem rodzinnym¹⁴. Ponadto notariusz wykonywał też czynności na żądanie stron¹⁵.

Trzeba wspomnieć, iż zasadniczo zmieniła się również organizacja tej formy pomocy prawnej. Ustanowiono państwowy notariat na obszarze sądów rejonowych. W konsekwencji rzeczona instytucja pomocy prawnej stała się urzędem państwowym, a w stosunku do notariuszy zaczęto stosować przepisy, dotyczące pracowników państwowych¹⁶. Zniesiono również centralną radę notarialną oraz okręgowe oddziały notarialne, a ich prawa i obowiązki przeniesiono na państwo. Okręgowe oddziały notarialne miały zostać zlikwidowane do dnia 31 stycznia 1952 r., a dokumenty, środki płatnicze (pieniądze) oraz inne cenne przedmioty oraz całe wyposażenie biurowe, znajdujące się w ich posiadaniu musiały być przekazane do właściwego sądu okręgowego. Natomiast istniejące organy centralnej rady notarialnej miały oddać ww. ruchomości ministerstwu sprawiedliwości¹⁷. W związku z powyższym notariusze zaczęli wykonywać swoje czynności nie we własnych kancelariach, a w budynkach sądów rejonowych, gdzie pracowali jako urzędnicy państwowi.

Jednakże akt prawny z 1951 r. nie obowiązywał zbyt długo. Komunistyczne władze nie ukrywały, iż czechosłowacki notariat po zmianach z samego początku lat 50. XX wieku. znacznie przybliżył się do sowieckiego modelu, stając się ważną oraz aktywną częścią wymiaru sprawiedliwości. Przekonywano jednak, że dzięki dotychczasowym zmianom notariat zatracił ostatnie ślady działalności o charakterze gospodarczym. Na X Zjeździe Komunistycznej Partii Czechosłowacji (KSČ) ogłoszono, że należy zapobiegać brakom w administracji państwowej oraz biurokratycznym aparacie. Zasugerowano również, iż jest niewskazane, aby tymi

¹² §1 Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=610> (tłum. własne z języka czeskiego) [dostęp: 21.10.2022].

¹³ §9 Nařízení č. 117/1951 Sb., kterým se provádí zákon o státním notářství, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=610> [dostęp: 21.10.2022].

¹⁴ Ibidem, §7.

¹⁵ K. Schelle, I. Schelleová, *Kapitola z dějin notářství*, „Ad Notam” 2003, nr 5, s. 113.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ §27 Zákon č. 116/1951 Sb., op. cit.

samymi sprawami zajmowały się jednocześnie sądy i państwowy notariat. W związku z powyższym ludowy reżim po trzyletnim obowiązywaniu ustawy stwierdził, że należy rozszerzyć zakres czynności wykonywanych przez państwowy notariat¹⁸. Już w 1954 r. ogłoszono zatem tekst nowej ustawy, która miała jeszcze bardziej przybliżyć Czechosłowację do stanu prawnego obowiązującego w ZSRR. Weszła ona w życie w dniu 1 stycznia 1955 r. W wyniku wprowadzenia ww. aktu prawnego nastąpiła duża zmiana w organizacji oraz zakresie kompetencji państwowego notariatu. Przede wszystkim zrezygnowano z koncepcji czynności na żądanie sądu, a tzw. „dwoistość” zniesiono w ten sposób, że określone sprawy, a to dotyczyło w głównej mierze dziedziczenia, bezpośrednio przekazano państwowemu notariatowi¹⁹. Natomiast nadzór nad notariuszami przekazano prezesom sądów okręgowych, a terytorialną organizację notariatu powiązano z podziałem terytorialnym rad narodowych²⁰.

Jednak na tym zmiany się nie zakończyły. W 1957 r. ukazała się ustawa o opłatach notarialnych (niedługo potem przygotowano również rozporządzenie wykonawcze ministra finansów), która miała oficjalnie ujednoczyć oraz uprościć przepisy dotyczące pobierania opłat od spadków, darowizn oraz nabywania nieruchomości²¹. Te akty prawne spowodowały ogromny wzrost znaczenia państwowego notariatu. Trzeba bowiem wspomnieć, iż czynności prawne związane z nabyciem majątku musiały zostać opłacone, a fakt ten był wówczas zapisany w rejestrze opłat notarialnych. Miało to określone konsekwencje, gdyż czynność była ważna tylko w takim zakresie i treści, w jakim została odnotowana we wspomnianym rejestrze. Zatem, jeżeli nie doszło do odnotowania opłaty notarialnej w wymaganym rejestrze państwowego notariatu, to wówczas np. akt o przeniesieniu własności nie był ważny²². Rzeczne zapisy ustawy nie miały zastosowania do nieruchomości, które stawały się socjalistyczną własnością albo zostały sprzedane lub przybite w postępowaniu egzekucyjnym lub wywłaszczeniowym. Takie przekształcenie nieruchomości przez uczestników czynności musiało być zgłoszone do państwowego notariatu w ciągu 15 dni²³.

Ówczesne władze Czechosłowacji nawet nie ukrywały, iż wprowadzając zmiany, starają się usunąć z porządku prawnego ostatnie pozostałości kapitalistycznego systemu. W materiałach przygotowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości, m.in. przez Jiříego Mikeša oraz Richarda Bébra, twierdzono, że ob-

¹⁸ Národní shromáždění republiky Československé 1948–1954. Tisky č. 771: Vládní návrh zákona, kterým se rozšiřuje působnost státního notářství, http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0771_00.htm [dostęp: 25.10.2022].

¹⁹ L. Vojacek, K. Schelle, *Právní dějiny na území Slovenska*, Ostrava 2007, s. 386.

²⁰ §1 Zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státního notářství, <http://ftp.aspi.cz/opi-spdp/1954/033-1954.pdf> [dostęp: 25.10.2022].

²¹ §1 Zákon č. 26/1957 Sb. o notářských poplatcích, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=849> [dostęp: 25.10.2022].

²² Ibidem, §18.

²³ Ibidem.

owiązujące dotychczas przepisy z 1850, 1901 oraz 1915 r. były przeniknięte politycznymi i gospodarczymi poglądami kapitalistycznego porządku społecznego, a zarazem były niezwykle złożone, mylące oraz niekonsekwentne²⁴.

3. Budowanie socjalizmu a czechosłowacki notariat

W 1960 r. państwo zmieniło nazwę na Czechosłowacka Republika Socjalistyczna, co było konsekwencją uchwalenia przez Zgromadzenie Narodowe nowej konstytucji. W kolejnych latach władze konsekwentnie dążyły do kodyfikacji oraz nowego uporządkowania norm tworzących niemal wszystkie gałęzie prawa.

W 1963 r. ogłoszono tekst nowego Kodeksu postępowania cywilnego, a następnie uchwalono rok później nowy Kodeks cywilny. Zmiany nie ominęły również notariuszy. W grudniu 1963 r. ogłoszono kolejną ustawę o notariacie (uchyającą akty prawne z 1951 oraz 1954 r., dotyczące tej instytucji pomocy prawnej), która weszła w życie z dniem 1 kwietnia 1964 r. Poseł sprawozdawca przyjętego ostatecznie projektu wspomnianej ustawy – Anton Perkovič – nie ukrywał, iż nowe prawo ma pełnić także funkcje edukacyjne, choć te nie były najważniejsze. Komuniści zamierzali bowiem przede wszystkim wzmocnić socjalistyczne ustawodawstwo, w którym istotną rolę powierzono notariatowi. Miał on wszak budować praworządność zgodnie z założeniami systemu, uświadamiać dyscyplinę państwową oraz zachęcać do dobrowolnego wypełniania obowiązków przez obywateli wobec społeczeństwa, jak i wobec samych siebie²⁵. Notariusze mieli ściśle współpracować z radami narodowymi, sądami oraz innymi organami państwowymi, a w razie potrzeby również z organizacjami społecznymi. Mieli oni w szczególności dbać o to, aby żaden dokument urzędowy potwierdzający dokonanie określonej czynności prawnej nie był sprzeczny z interesem społecznym w zakresie budownictwa i polityki rolnej oraz mieszkaniowej²⁶ (realizowanej oczywiście przez partię komunistyczną).

Zgodnie z ustawą o notariacie z 1963 r. to przewodniczący sądu okręgowego (a nie rejonowego jak dotychczas) kierował, jednoczył i kontrolował państwowy notariat w kraju (województwie). Jednakże zwierzchni nadzór nad czynnościami państwowych notariuszy pełnił minister sprawiedliwości²⁷. W ten sposób usunięto jeden z pośrednich poziomów w zarządzaniu tą instytucją pomocy prawnej, co miało jeszcze podkreślić jej znaczenie. Ponadto rzeczony akt prawny po

²⁴ B. Čechová, op. cit., s. 916.

²⁵ Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960 – 1964. Stenoprotokoly: 2. schůze (4., 5. prosince 1963), <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/022schuz/s022010.htm> [dostęp: 25.10.2022].

²⁶ Ibidem.

²⁷ Por. §6 Zákon č. 95/1963 Sb. o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1233> [dostęp: 25.10.2022].

raz pierwszy wprowadził funkcję notariusza – kierownika, który sprawował bezpośredni nadzór nad rejentami, aplikantami notarialnymi oraz pozostałymi pracownikami państwowego notariatu²⁸. Notariuszem – kierownikiem albo państwowym notariuszem mógł zostać obywatel Czechosłowacji o nieposzlakowanej opinii, posiadający wyższe wykształcenie prawnicze. Poza tym musiał odbyć co najmniej dwuletnią praktykę prawniczą, w tym przynajmniej jeden rok w państwowym notariacie²⁹. Notariuszy – kierowników i państwowych notariuszy powoływał i odwoływał minister sprawiedliwości na wniosek przewodniczącego sądu okręgowego. Jednakże członek organu władzy wykonawczej, kierujący ww. działem administracji rządowej, jeżeli zaistniały ku temu uzasadnione powody, mógł odstąpić od wymogu prawniczej praktyki³⁰.

Bez wątpienia dawało to możliwość kariery jednostkom, które swoją postawą potwierdzały oddanie oraz przywiązanie do systemu socjalistycznego. Nie trudno się domyślić, iż stwarzało to zagrożenie dla notariatu, gdyż sprzyjało jego degradacji, w szczególności w czasach tzw. „normalizacji” po Praskiej Wiośnie w 1968 r. Wówczas karierę w notariacie można było szybko zrobić, zapisując się do partii. Jednak jak zauważa czeska prawniczka – Blanka Čechová – mimo wszystko znalazły się osoby, które odmówiły przyjęcia partyjnej legitymacji i tym samym zrezygnowały z eksponowanych stanowisk w notariacie. Z drugiej strony można byłoby odnaleźć jednostki, które rozpoczynały swoją karierę jeszcze przed „przewrotem lutowym”, a później przyjęły stanowisko notariusza – kierownika. Jednakże te osoby niejednokrotnie działały w duchu najlepszych tradycji notarialnych. Sprowadzało się to często do udzielania nieformalnych porad ludności, aby mogła ona uniknąć negatywnych skutków stosowania obowiązującego prawa w zakresie nieruchomości oraz innych instytucji prawa prywatnego³¹.

Jednak w środowisku notariuszy pojawiają się opinie, iż w 1964 r. komunistom udało się ostatecznie przekształcić niezależną i bezstronną instytucję służącą społeczeństwu w organ totalitarnej władzy. Notariat stał się więc swoistą hybrydą z niedającym się pogodzić ze sobą zakresem działania. W pewnym stopniu pełnił rolę władzy sądowniczej, ale jednocześnie wykonywał usługi prawnicze. Był zatem uznawany za organ sądowy, lecz z drugiej strony – co trzeba wspomnieć – ściągał podatki dla państwa. Należy również pamiętać, iż państwowym notariuszom nie zależało na jakości oraz szybkości wykonywanych usług. Notariat od momentu jego upaństwowienia utracił własną podmiotowość prawną oraz hierarchię³².

Zmiany wprowadzone w funkcjonowaniu czechosłowackiego notariatu w latach 1963–1964 przetrwały, bez zasadniczych nowelizacji, do początku lat 90. XX wieku³³.

²⁸ L. Vojáček, K. Schelle, op. cit., s. 387.

²⁹ Por. §7 Zákon č. 95/1963, op. cit.

³⁰ Ibidem, §8.

³¹ B. Čechová, op. cit., s. 928.

³² *Doba státního notářství (1949–1992)*, op. cit., s. 14.

³³ L. Vojáček, K. Schelle, *Slovenské právní dějiny*, Plzeň 2014, s. 385.

Podsumowanie

Po przejęciu władzy w Czechosłowacji komuniści nie byli w stanie od razu wprowadzić radykalnych, rewolucyjnych zmian w organizacji notariatu, która została ukształtowana w wyniku wielowiekowego rozwoju. Wspomnianą instytucję pomocy prawnej przekształcano po myśli komunistycznego reżimu w zasadzie przez 15 lat. Analiza przedstawiona w niniejszym artykule ukazuje z całą mocą, że wprowadzone wtenczas zmiany podważały wręcz bezpieczeństwo obrotu prawnego i gospodarczego, Ich celem był bowiem nadzór i kontrola nad sprawami majątkowymi obywateli. Władze nie były jednak zainteresowane ochroną własności prywatnej, gdyż było to sprzeczne z obowiązującą ideologią. Rejent po 1948 r. przestał być zatem przedstawicielem wolnego zawodu zaufania publicznego. Notariat coraz bardziej zatracił wówczas charakter instytucji indywidualnej pomocy prawnej na rzecz urzędu państwowego, w którym notariusz był tylko i wyłącznie pracownikiem państwowym. Komuniści dążyli również do skutecznej likwidacji samorządności notariatu poprzez jego ekonomiczne uzależnienie od państwa, które wypłacało wynagrodzenie rejentom. Ponadto notariusze byli podporządkowani sądom. Sprzyjało to przeniesieniu do notariatu pewnych czynności z organów rozstrzygania sporów (przede wszystkim sądów) między podmiotami pozostającymi w sporze.

Z całą pewnością rozwiązania zawarte w ustawodawstwie z czasów komunistycznej Czechosłowacji przyczyniły się do degradacji tej instytucji pomocy prawnej. Jednak w wyniku tzw. „aksamitnej rewolucji”, tj. wydarzeń roku 1989 w Czechosłowacji, które doprowadziły do obalenia komunistycznych władz, doszło do istotnych zmian dotyczących instytucji notariatu. Stało się jasne, że wizja zmian polityczno-gospodarczych oraz społecznych zapoczątkowanych po „przewrocie lutowym” nie sprawdziła się. Jednakże po zmianach zapoczątkowanych w 1989 r. rejenci bardzo szybko odnaleźli się w nowej rzeczywistości społeczno-gospodarczej, pomagając w odtworzeniu mechanizmów rynkowych w państwie. Przez kilkadziesiąt lat notariusze musieli oficjalnie dbać o interesy klasy robotniczej, ale w części tej grupy zawodowej zachowały się najlepsze europejskie wzorce. Dzięki temu w 1992 r. ponownie doszło do prywatyzacji notariatu. Nastąpiło to dość szybko, choć komuniści poświęcili na zmianę organizacji notariatu kilkanaście lat. Dowodzi to tego, że forsowane przez władze koncepcje wzorowane na sowieckich rozwiązaniach miały „sztuczny” charakter.

Bibliografia

Literatura

Čechová B., *Notářství*, [w:] Bobek M., Molek P., Šimíček V. (red.), *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, Brno 2009.

- Doba státního notářství (1949–1992)*, „Ad Notam” 2003, Jubilejní číslo k 10. Výročí obnovy notářství v České republice, s. 13–16.
- Schelle K., Schelleová I., *Kapitola z dějin notářství*, „Ad Notam” 2003, nr 5, s. 111–114.
- Vojacek L., Schelle K., *Právní dějiny na území Slovenska*, Ostrava 2007.
- Vojáček L., Schelle K., *Slovenské právní dějiny*, Plzeň 2014.
- Zblewski Z., *Czechosłowacja*, [w:] Patek A., Rydel J., Węc J.J. (red.), *Najnowsza historia świata 1945–1995*, t. 1, Kraków 1997.

Źródła internetowe

- Federální shromáždění ČSFR 1990–1992. Tisky č. 1405*, http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t1405_00.htm [dostęp: 14.10.2022].
- Národní shromáždění republiky Československé 1948–1954. Stenoprotokoly Čtvrtak 14. července 1949*, <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/034schuz/s034008.htm> [dostęp: 11.10.2022].
- Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960–1964. Stenoprotokoly: 2. schůze (4., 5. prosince 1963)*, <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/022schuz/s022010.htm> [dostęp: 25.10.2022].
- Národní shromáždění republiky Československé 1948–1954. Tisky č. 771: Vládní návrh zákona, kterým se rozšiřuje působnost státního notářství*, http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0771_00.htm [dostęp: 25.10.2022].
- Nařízení č. 117/1951 Sb., kterým se provádí zákon o státním notářství*, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=610> [dostęp: 21.10.2022].
- Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství*, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=450> [dostęp: 24.10.2022].
- Zákon č. 116/1951 Sb., o státnímnotářství*, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=610> [dostęp: 21.10.2022].
- Zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státního notářství*, <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1954/033-1954.pdf> [dostęp: 25.10.2022].
- Zákon č. 26/1957 Sb. o notářských poplatcích*, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=849> [dostęp: 25.10.2022].
- Zákon č. 95/1963 Sb. o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád)*, <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1233> [dostęp: 25.10.2022].

The notary's office in Communist Czechoslovakia

Abstract

The aim of this article is to show the organization and the character of the Czechoslovak notary's office in the years 1948–1989. After 1948 Czechoslovak coup d'état notaries were reorganized so that in the course of time they became state officials and were submitted to the courts. The main task of the notary's office was purportedly to serve the socialist society and to protect rights of proletariat. The task of this text is also to show the real motives of the authorities, which have become a premise for the changes that have been carried out. Even if there were some changes in the law until the mid-1960s, this status of the notarial institution lasted until 1992 when the notary's office was reorganized again.

Keywords: notary, Czechoslovakia, „February coup”, communism, nationalization.